

İŞÇİ SINIFLARI ENTERNASYONALİST Mİ, MİLLİYETÇİ Mİ?

10 Ekim 2021

Yıldırım Koç

Karl Marx ve Friedrich Engels'in 1848 yılı Şubat ayında yayımladıkları *Komünist Manifesto* veya *Komünist Partisi Manifestosu*, "bütün ülkelerin proleterleri, birleşin!" sloganıyla biter. 1864 yılında kurulan Uluslararası İşçiler Derneği (Birinci Enternasyonal) de aynı sloganı benimsedi. Bu slogan, Komünist Enternasyonal'de yapılan eklemeye, "bütün ülkelerin proleterleri ve ezilen halklar, birleşin!" oldu. Komünist Manifesto, işçi sınıfının kapitalizmin mezar kazıcısı olduğunu da ileri sürüyordu.

İnsanların birbiriyle kavga etmediği, ülkelerin ve halkların birbiriyle savaşmadığı, doğanın sunduğu olanakların adaletli bir biçimde paylaşılarak, herkesin dostluk, barış ve huzur içinde sade bir biçimde yaşadığı, insanların temel ihtiyaçlarının zorlanmadan karşılandığı, sınıfsız ve sömürsüz bir dünya, çoğumuzun ütopyasıdır. Bu ütopyanın gerçekleştirilmesini tüm ülkelerin işçi sınıflarının ve ezilen halklarının birleşmesi sağlayacaksa, bu çağrı son derece önemlidir.

Dünyada bugüne kadar en çok satılan ve okunan kitapların başında *Komünist Manifesto* gelmektedir. Marx ve Engels'in çağrısının üzerinden 170 yılı aşkın bir süre geçti. İnsanlığın gelişiminde 170 yıl çok uzun bir süre değildir; ancak bu arada dünyamız büyük devrimlerle sarsıldı; buna karşın bütün ülkelerin proleterleri bir türlü birleşmedi. Yakın bir gelecekte de birleşecek gibi gözüküyor.

Ne oldu? Bu slogan yanlış mıydı? Yanlış mı anlaşıldı? O döneme özgü müydü? Epeyce uzak bir gelecekteki bir beklenti mi yansıtıyordu? Günümüzdeki durum ne? İşçi sınıfları enternasyonalist bir anlayışla mı hareket ediyor, yoksa milliyetçiliği mi savunuyor? Enternasyonal olmak enternasyonalist olmak anlamına geliyor mu? İşçi sendikalarının uluslararası alandaki örgütlenmeleri, enternasyonalizmi mi savunuyor, yoksa "sendika emperyalizminin" birer aracı mı? Bu örgütler kimin denetiminde?

Farklı ülkelerin işçilerinin kısa ve uzun vadeli somut çıkarları ortak da, bu işçiler bilgisiz, cahil veya yeteneksiz olduğundan mı, yada sermayedar sınıfın büyük baskısını yaşadıkları için mi birleşmediler? Yoksa aldatıldılar ve hâlâ aldatılıyorlar mı?

Yoksa somut çıkarlarının gayet iyi farkındalar da, kısa vadeli somut çıkarları farklıydı ve farklı mı?

Galiba kısa vadeli somut çıkarları farklıydı ve farklı ki, 1848 yılından beri tekrarlanan çağrıya olumlu yanıt vermediler.

Bu sorunların yanıtı, yalnızca sendikaların uluslararası ilişkileri ve oluşturdukları uluslararası örgütlerin politikalarıyla sınırlı olarak ele alınmamalı. Bu soruyu üç ayrı başlık altında sormak gerektiğini düşünüyorum.

Birinci başlık, işçi sınıflarının kısa vadeli somut çıkarları çerçevesinde, uluslararası alanda sermayedar sınıfa karşı işbirliği, dayanışma ve ortak davranış eğiliminin ortaya çıkıp çıkmadığı ve bu doğrultuda atılan adımlardır. Hayat, çeşitli ülkelerin işçi sınıflarını böyle bir davranışa zorluyor mu? Sıradan işçilerden oluşan işçi sınıfları, şartların zorlamasıyla, böyle bir anlayış ve davranış içinde mi?

İkinci başlık, işçi sınıfının genellikle yalnızca bir bölümünü örgütleyen sendikaların bu konudaki tavrıdır. Bu sendikalar arasında uluslararası düzeyde sermayedarlara karşı işbirliği, dayanışma ve ortak davranış eğilimi var mı? Yoksa bu örgütler, ağırlıklı olarak belirli devletlerin dış politikalarının uygulanmasında kullanılan araçlardan biri mi?

Üçüncü başlık ise, siyasi mücadelede işçi sınıfını temel alan sosyalistlerin veya komünistlerin ve anarşistlerin enternasyonalist tavrı ve girişimleridir.

Bu ilişkide belirleyici olan, sıradan işçilerden oluşan işçi sınıflarının hangi koşullarda enternasyonalist, hangi koşullarda milliyetçi olduğudur. Sendikaların uluslararası düzeydeki ilişkileri, bu genel tavrın yansımasıdır.

Günümüzde dünyadaki kaç işçi için bir başka ülkedeki işçi onun dostudur, müttefikidir, sınıf kardeşidir? Kaç işçi, başka ülkelerin işçileriyle uzun vadede ortak çıkarlara sahip olduğunu düşünür?

Kaç işçi, başka ülkedeki hiç tanımadığı işçiler için kendisinden özveride bulunur, kendi durumunu tehlikeye atar?

Sıradan insanlar olağanüstü düzeyde gerçekçidir. Kısa vadeli somut çıkarları onları mecburen birleştirmedeği sürece ayrı kalmayı sürdürürler. Kısa vadeli somut çıkarları, bir araya gelmekten başka çare bırakmamışsa, bu zorunluluğa uyarlar. Kısa vadeli çıkarları için kendi işverenine, ülkesindeki sermayedar sınıfa, ülkesini sömüren güçlere karşı mücadele etmekten başka çaresi olmayan ve bu mücadele sürecinde başka ülkelerin işçilerinin yardımına, desteğine, işbirliğine ihtiyaç duyan bir işçi ve işçi sınıfı, uluslararası ilişkiyi arar ve karşısındaki de bu işbirliğinden yanaysa, karşılıklı çıkara dayalı bir ilişki gelişir.

Eğer kendi işvereniyle ve sermayedar sınıfıyla anlaşarak, kavga/dövüşe gerek kalmadan çalışma ve yaşama koşullarını iyileştirebiliyorsa, bunu tercih eder. Hele, gelişmiş kapitalist ülke işçi sınıflarında olduğu gibi, geçmişte kendi işverenlerine ve hükümetine karşı eyleme geçmiş ve yenilerek büyük bedel ödemişse, işbirliği tercihi daha güçlü olur.

Çeşitli ülkelerin işçi sınıfları arasındaki işbirliği, dayanışma, güçbirliği ve belki de “birliğin” (enternasyonalizmin) önkoşulu, ülkedeki işçilerin hak ve özgürlüklerini geliştirebilmek için kendi sermayedarlarına ve/veya iktidarlarına karşı mücadele ediyor olmalarıdır. Bu mücadele yoksa, başka ülkelerin işçilerine ihtiyaç duyulmaz. Tam tersine, kendi sermayedarlarıyla birlikte başka ülkelerin işçi sınıflarının ve halklarının sömürülmesi ve bu sayede kendi ülkesinde çalışma ve yaşama koşullarının geliştirilmesi, daha kolay ve genellikle tercih edilen yoldur. Bu yolu seçen işçi sınıfları, dönem dönem kendi ülkelerinde de “sosyal ortaklarıyla” mücadele ederler; ancak bu mücadeleler kısa sürelidir ve sermayedar sınıfın iktidarını hedef alan bir anlayışla sürdürülmez. Saman alevi yükselir ve kısa sürede söner.

Peki, farklı ülkelerin işçilerinin somut çıkarları onları aynı cephede birleştiriyor mu? Yoksa onları karşı cephelere mi koyuyor?

Gözüktüğü kadarıyla çeşitli ülkelerin işçileri henüz aynı cephede değil. Hatta çoğu karşı cephelerde.

Gelişmiş kapitalist ülkelerdeki işçi sınıfları, tarihlerinin kısa bir döneminde, enternasyonalistti; başarı için çeşitli ülkelerin işçi sınıflarının ortak ve bütünleşik bir mücadelesi gerekiyordu. Örneğin, Frederick Engels, gençlik döneminde, 1845 yılında, “tüm ülkelerin proleterleri bir ve aynı çıkara, bir ve aynı düşmana, bir ve aynı mücadeleye sahiptir” diyordu. Enternasyonalizm ve milliyetçilik aynı dönemde tarih sahnesine çıktı. Ezen ve sömüren ülkelerde de, ezilen ve sömürülen ülkelerde de milliyetçilik enternasyonalizme galip geldi. Enternasyonalizm (işçilerin birliği) gerçekleştirilemedi. Sömürgeciliğin yeniden canlanması ve emperyalist döneme geçişle birlikte işçi sınıflarının enternasyonalist bir anlayışla davranması ve mücadele etmesinin nesnel koşulları ortadan kalktı. Engels daha sonraki yıllarda, “proletaryanın burjuvaziye karşı mücadelesi ilk başta ulusal bir mücadeledir” diyordu.

İşçi sınıflarının hayatın zorlamasıyla enternasyonalist bir çizgiye yönelmesinden milliyetçiliğe geçişleri 19. yüzyılın ikinci yarısında gerçekleşti.

Sermayedar sınıflar, kapitalist düzenin varlığının sürdürülebilmesi açısından işçi sınıflarının yarattığı tehdidi (özellikle 19. yüzyılın ilk yarısındaki işçi ayaklanmalarını yaşayarak) görünce, kapitalizmin mezar kazıcılarını kapitalizmin (ve sömürgecilik ile emperyalizmin) payandasına dönüştürmek ve işçi sınıflarının çalışma ve yaşama koşullarını iyileştirerek onları kapitalist sistemle bütünleştirmek amacıyla önemli somut adımlar attılar ve başarılı da oldular.

Gelişmiş kapitalist ülkelerdeki işçi sınıflarının sorunları tümüyle ortadan kalkmadı ve dönem dönem yaşanan ekonomik krizler ve savaşlar nedeniyle, çalışma ve yaşama koşulları kötüleşti de. Ancak bu ülkelerin işçi sınıfları kendi kısa vadeli çıkarlarıyla sermayedar sınıfların çıkarlarını büyük ölçüde örtüştürebildi. İşçi sınıfları, somut çıkarları gereği, enternasyonalist olmaktan çıktı, milliyetçileşti; sermayedar sınıfla olan çelişkileri azaldı, çıkarlarının ortaklaştığı noktalar arttı.

Çelişkilerin sürdüğü alanlarda işverenlere ve/veya siyasal iktidarlara karşı diğer ülkelerin işçi sınıflarıyla çok sınırlı bir dayanışma ve bazen işbirliği devam etti. Ancak gerek Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarında, gerek çeşitli yöresel savaşlarda görüldüğü gibi, gelişmiş kapitalist ülkelerin işçi sınıfları, en önemli konularda kendi sermayedar sınıfları ve devletleriyle bütünlük içinde hareket etti.

İşçi sınıfının enternasyonalist eğiliminin geçici bir süre yeniden bir ölçüde önem kazandığı tek dönem, önceden öngörülemeyen boyutta büyük bir yıkıma ve tahribata neden olan Birinci Dünya Savaşı sonrasında işçiler arasında işbirliği yoluyla barışın korunmasının mümkün olduğunun düşünüldüğü yıllardı. Bu dönemde uluslararası sendikal örgütlerin barışın korunması konusundaki çabaları önemliydi. 1919 yılında Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) kurulması ve temel işçi haklarının uluslararası sözleşmelerle bir ölçüde güvence altına alınması çabası da, Birinci Dünya Savaşı sürecinde yaşanan büyük yıkımın yarattığı büyük tepkiye ve Sovyet Rusya'da güçlü bir alternatifin doğup bu alternatif çözümün 1919 yılı Mart ayında kurulan Komünist Enternasyonal aracılığıyla Avrupa ülkelerine yayılması tehdidine karşı, gelişmiş kapitalist ülkelerin sermayedar sınıfları ve hükümetleri tarafından geliştirilen bir girişimdi.

Emperyalizm çağına geçilmesiyle birlikte gelişmiş kapitalist ülkelerin işçi sınıflarının kendi ülkelerinin hükümetlerini ve sermayedarlarını destekleyerek sorunlarını önemli ölçüde çözebilmeleri mümkün oldu. Kapitalist sömürü ortadan kalkmadı; ancak sömürgelerden sağlanan kaynaklar ve sömürgelerin sağladığı diğer olanaklarla, işçi sınıflarının çalışma ve yaşama koşulları epeyce iyileştirildi, sendikal hakların ve parlamenter demokrasinin sınırları genişletildi. 1848 yılında kapitalizmin "mezar kazıcıları" olan işçi sınıfları, emperyalizmin ve kapitalizmin payandalarına dönüştü.